
Mare, no entenc els salmons

per Montserrat Roig

Que la maledicció acabi amb mi!

SALVADOR ESPRIU, *Antígona*.

—Fill, diuen que cada primavera els salmons surten del mar on han viscut l'hivern, remunten els rius, xoquen contra la rocalla, alguns s'hi estavellen, d'altres se'n surten i moren tot sovint allà on han nascut.

—Per què, mare? És que no els agrada el mar?

—Sí... Però potser el troben massa gran.

—A mi m'agrada, el mar.

—A mi també.

—Però potser troben que hi fa massa fred.

—Potser sí.

—Per què els salmons van a morir allà on han nascut? Com ho poden recordar?

—És que tenen molta memòria. Se'n van al mar perquè és ample. I profund. Però després el llit del riu els crida.

—No els entenc, els salmons.

Norma va sentir el fred gèlid que li venia de cara. Havia arribat feia poc del sud, on la tardor encara escalfava. Remuntà el camí que duia al cementiri a la vora del vell republicà que li ensenyava fotos del seu cavall com qui ensenya les fotos d'un nét. Només m'entenc amb els animals, li havia dit. El cementiri s'arraulia enmig d'un paisatge plàcid, retallat per carenes de línies suaus, entre prats i vinyes. Un entorn gairebé clàssic.

A cada marge del cementiri, algú hi havia trasplantat vuitanta-un pins acabats de néixer. Cada pi era per a cada tomba. Encara hi ha qui recorda

un dia de febrer en què arribaren una pila de republicans bruts i espellifats. No és difícil de recordar: va ésser un hivern gelat, els rius es glaçaren, es perderen les vinyes, els camins s'enfangaren. Va ploure sense parar i el fang cobria les trinxeres on s'arreceraren els homes que venien del sud. El republicà no parava d'enraonar, la meua vida és com una novel·la. Saps, Norma, al camp ens feien traginar, en caixes de fusta, la merda dels deportats que treballàvem a la pedrera. Baixàvem els esglaons tot relliscant pel glaç i la porqueria i ens posaven les caixes a l'esquena. Després, torna-hi. Els esglaons i el pendent. Cap amunt, sense parar. Norma sentia molt de fred, com si algú burxés amb una agulla cada porus del seu cos.

Els cossos de les tombes van desaparèixer durant una bona munió d'anys. Els esbarzers i els matolls els cobriren. Els noms s'esborraren. El cadastre francès va posar un número per a cada monticle. Cada número, un *rouge espagnol*. Els barracons del camp també van desaparèixer, es transformaren en cabanes per a desar-hi les eines d'un pagès. Els morts havien estat enterrats en aquell racó perquè eren *rouges* i els *rouges* no podien anar a raure al cementiri catòlic.

—I molts dels salmons moren abans d'arribar a lloc. Envesteixen les cascades, procuren saltar-les, però moltes vegades tornen a caure i el corrent els arrossega cap a mar. Però hi tornen perquè són molt tossuts. Tenen tanta força que arriben a fer salts de cinc metres per a passar les cascades. Neden contracorrent!

—Què vol dir «neden contracorrent?».

Algú segà les malesherbes. Els monticles, a poc a poc, tornaren a sorgir. I feren, a cada muntanyeta, una tomba. Una tomba amb una làpida i una rosa. A cada làpida, un nom. I el cavall, contra el deportat, renilla només de sentir-me. Amb el morro em repassa l'espina i la cara, em frega les mans. N'està content. El seu renill omple la vall i llança la crinera enlaire mentre es posa de dues potes. Norma mira el cel, que s'estén més enllà de la serralada, com si llepés els cims. Els verds de mil matisos es confonen amb les vinyes. El republicà continuava, i els SS feien uns forats a terra d'uns set metres de profunditat per a ofegar-hi els jueus. Però a mi només em preocupava la caixa de merda que em feien traginar. No saps prou com pesava, quan havia de pujar els maleïts esglaons. Ja no recordava res, ni la guerra, ni per què hi era, allà. Norma cada vegada sentia més fred. Pensà com l'estimava. I el desig urgent de les darreres nits d'amor. No hi havia manera de trobar la calma, tornaven i tornaven i mai no se sadollaven. Norma volia fugir, el ventijol cada vegada era més glaçat. Els núvols clapejaven, anunciaven tempesta. El republicà callà, ara el silenci ho cobria tot. Només la remor del vent més enllà de les vinyes, un murmuri suau que baixava de les muntanyes. Algú, a la vora de Norma, va dir: veus, aquesta bandera és la nostra. Per la bandera republicana ha mort molta gent. Ara, qui ho recorda? Norma tancà amb força els ulls. Del color rosat al color de negra nit. Volia tornar a sentir el frec de la seva pell, el primer contacte després d'una llarga separació. Norma pensà, quan arribaré a l'hotel li trucaré. Li diré que hem de fer la pau, que no el puc oblidar. Que per què l'he d'oblidar. Els fantasmes avançaven i reculaven pel seu voltant, feien la roda. No deien res, no-

més uns ulls esbatanats que no es podien cloure. Un vell amb crosses s'a-costà a una de les tombes. Una dona, que duia la cara emfarinada, li digué a cau d'orella, hem travessat la Tet; el riu que es va endur tantes criatures, vells, dones, malalts, tots van anar a raure a mar. Vuit dies més tard, encara retornaven cadàvers a la platja d'Argelers. A l'hotel, pensava Norma, li telefonaré. Vull sentir la seva veu, saber que hi és. Els vells caminaven com si ballessin per entre les làpides. Feien una dansa lenta i callada. Algú parlà en nom de tots, hem vingut aquí amb la mateixa bandera amb què vam passar la frontera el 1939 i no crec que ningú ens ho pugui rebatre, rebatre, rebatre... Norma va perdre les darreres paraules. El vent cada vegada era més fort. I el fred li foradava el cos, com si li estavellessin la pell. Et trucaré, des de tan lluny, només per dir-te que t'estimo. Rebatre, rebatre, t'estimo, t'estimo. Desitjo la teva pell jove fins a morir-me. I la besada tèbia, àngel meu. Ells caminaven sense esma pel seu voltant, pells colrades, seques, renegrides, solcs profunds a les galtes. Feien la dansa de la mort. Voldria perdre la memòria i desaparèixer dins les teves aigües. I acollir-te com si jo fos la terra humida de la teva vora. O estendre'm damunt del teu cos perquè tu fossis l'esqueix i jo l'arbre que es remunta cap al cel.

Aviat els esbarzers convertiren la terra en salvatge. Les males herbes engoliren els números. El vent hi alenà la seva mort. Els barracons del camp de refugiats es derruïren perquè vingueren maltempsades i vents rúfols. I les pluges. Els rostres farinosos dels fantasmes voltaven Norma. Volia fugir-ne. Que no en quedés ni la memòria. Esborrar..., potser les paraules? Norma pensava en el seu àngel, desitjava besar-lo i ésser besada fins a l'agonia. Norma volia oblidar.

—I les femelles dels salmons mai no s'equivoquen, ni d'indret ni de riu.

—No s'equivoquen mai?

—Mai.

—I els salmons que queden pel camí, els que s'han estavellat contra les roques?

—Els seus cadàvers són arrossegats pel corrent i llençats de nou al mar.

—Mare, aquests salmons em fan molta pena.

—A mi també, fill.

MONTSERRAT ROIG